

УДК 339.9

АКЦЕНТ НА ВЕЛИКОМУ БІЗНЕСІ ЯК ОСНОВНА ОСОБЛИВІСТЬ ЕКОНОМІЧНОЇ СТРУКТУРИ ЯПОНІЇ

О. Я. Тарара

здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, 3 курс,
спеціальність «Міжнародні економічні відносини»,
навчально-науковий інститут економіки та менеджменту

Науковий керівник – к.е.н., доцент Ю. В. Вашай

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

У статті аналізується економічна модель Японії, що базується на великих корпораціях, об'єднаних у фінансові групи кейрецу. Розглянуто їхній історичний розвиток, взаємодію з малим бізнесом і вплив на економіку країни. Особлива увага приділена ролі фондових індексів Nikkei та TOPIX, які є ключовими індикаторами фінансової системи Японії.

Ключові слова: економічна структура Японії, індекс Nikkei, індекс TOPIX, Токійська фондова біржа, кейрецу.

The article examines Japan's economic model, characterized by large corporations organized into financial groups known as keiretsu. It explores their historical evolution, interactions with small businesses, and influence on the country's economy. Special focus is placed on the roles of the Nikkei and TOPIX stock indices, which serve as key indicators of Japan's financial system.

Keywords: economic structure of Japan, Nikkei index, TOPIX index, Tokyo Stock Exchange, keiretsu.

Японія, або «Країна Сонця, що сходить», входить до Великої Сімки – міжнародного клубу найбільш високорозвинених країн. Також японська валюта – ена – вже 8 років утримує статус 3-ї резервної валюти у світі, що є показником стабільності фінансової системи країни [1; 2]. ВВП на душу населення Японії становить 37079 доларів, таким чином країна займає 10 місце серед глобального ранжування (це дуже високий показник, особливо з урахуванням того, що населення Японії станом на 2024 рік становить майже 126 мільйонів осіб) [3; 4]. Названі вище дані – лише мала частина фактів, що свідчать про високий рівень розвитку фінансової та торгівельної структури Японії. Вся економічна структура є досить унікальною, адже в її основі лежить тісна взаємодія підприємств у великих фінансово-монопольних групах – кейрецу. Дослідження особливостей такого функціонування може допомогти зрозуміти, що і як можна запозичити для створення плану економічного зростання України.

Питання фінансово-економічної структури Японії та особливостей її становлення досить популярне – його дослідженням займалися і займаються сотні дослідників, серед яких: Портер М., Такеурі Х., Сакакібара М., Джеймс Чен. Значні масиви аналітичної інформації містяться на офіційних сайтах Міністерства фінансів Японії, Світового банку, міжнародних видань, таких як The Global Financial Centres Index та інших аналітичних центрів.

Метою дослідження є аналіз функціонування фінансових та інших економічних структур японської економіки з акцентом на великий бізнес для виявлення потенційних можливостей застосування такого досвіду в розвитку економіки України.

Ознайомлення з особливостями функціонування фінансової структури Японії почнемо з розбору такого явища як «Акціонерне товариство Японія».

У період 1946–1959 рр. економіка Японії починає ставати більш відкритою та лібералізуватися під контролем Сполучених Штатів Америки. В цей час, через послаблення зв'язків, зникають дзайбацу – великі фінансові групи, що були основою економіки Японії довоєнного періоду. Цей проміжок часу став початком для формування нових алгоритмів функціонування національних ринків. Так, у 1960-му році з'являється план «Ікеда», основною засадою якого став акцент на зростанні через приріст експорту [5]. Ресурсів у «Країні Сонця, що сходить», завжди було мало через певні географічні причини (перепади клімату, сейсмічна активність, роздробленість островів), а після війни їх стало ще менше, тож держава повинна було суворо контролювати витрати ресурсів та сприяти максимізації корисності їх експлуатації. Таким чином, приймається рішення щодо покращення умов для роботи саме великих підприємств, що мали змогу швидше вийти на масовий експорт. В таких умовах зароджуються перші кейрецу – великі корпоративні конгломерати і холдинги, які, до того ж, тісно співпрацюють один з одним. Кейрецу формуються навколо великих банків і збирають навколо себе різноманітні установи усіх рівнів: від величезних виробничих потужностей до консалтингових фірм чи постачальників сировини. Кейрецу є основною, але лише однією з трьох форм взаємного володіння акціонерною власністю:

- материнська компанія володіє акціями дочірньої (кейрецу);
- материнська та дочірні компанії володіють акціями спільно;
- об'єднання багатьох підприємств, що взаємно володіють акціями одне одного [5].

У країні домінує ідеологія, яка ставить корпорації на перше місце. Основна частина національного багатства знаходиться у конгломератів, що володіють нерухомістю, фінансовими активами та виробничими фондами, а це дозволяє їм значно впливати на політику, культуру, освіту і науку. Багато інститутів працюють як бізнеси, а більшість наукових розробок відбувається в лабораторіях кейрецу. Частка індивідуальних акціонерів суттєво зменшилась: з 70% у 1950 році до 30% до кінця 80-х років [5].

Сукупність взаємозв'язків у середині та ззовні подібних угруповань створюють потужний економічний кластер, який світові науковці називають «Japan incorporated», або «Акціонерне підприємство Японія». Його особливістю є і те, що більша частина малого бізнесу стає нижньою ланкою фінансових угруповань. Як ми можемо побачити на рисунку, частка малого та середнього бізнесу у структурі ВВП більша ніж великого, проте у 55% випадків малий бізнес задіяний у роботі великих конгломератів.

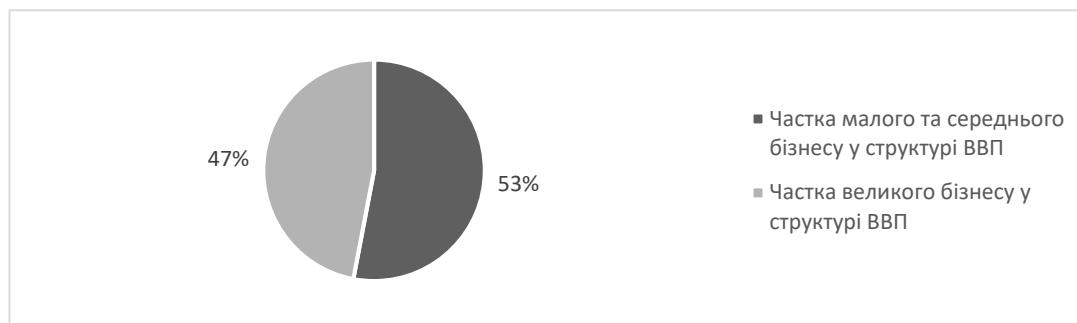

Рисунок. Частки малого і середнього та великого бізнесу у структурі ВВП Японії у 2022 році (узагальнено за даними джерела [6])

Навіть у ментальності японців ми можемо простежити підпорядкованість та адаптацію до такого типу функціонування економічної структури. В Японії панує колективістська ментальність, яка передбачає відданість фірмі та родині. Змалечку у людей виховують трудову дисципліну та працелюбність, а неформальна система довічного найму підтримується корпораціями через фінансування дитячої освіти і надання сімейних пільг. Такий підхід формує традиційний спосіб мислення і поведінки.

Таким чином, політика надавання переваги саме великому бізнесу не лише збереглася до нашого часу, але й утвердилася як основна особливість фінансової та економічної діяльності. Так, навіть у банківській практиці спостерігається фактична відсутність стимулювання зростання малого і середнього бізнесу, хоча попервах податкові ставки для великих фірм трохи більші (0,2% проти 0,17%). Для прикладу: найбільшими кейрецу Японії є Кейрецу Токіо (навколо банку Міцубіші), Осака (навколо банку Сумітомо Міцуюї) та Кіото (навколо банку Міцухоку), а їх вартість становить 1.5, 1.2 та 1.1 трильйонів доларів США відповідно.

Також визначна роль великих корпорацій відображається у принципах роботи основної фондової біржі Японії – Токійській фондовій біржі (далі – ТФБ). Важливо зазначити, що вона також є одним з фінансових центрів світу, бо по суті є об'єднанням 6 найбільших бірж 1943 року і на сьогодні є найвпливовішою серед них у Японії [7].

Для аналізу фондових процесів у Японії використовують різні індекси, а найпопулярнішими з них є Nikkei та TOPIX.

Індекс Nikkei, скорочення від Japan's Nikkei 225 Stock Average, є головним індикатором для Токійської фондової біржі та використовується потенційними інвесторами для оцінки компаній. Цей зважений за ціною індекс включає 225 провідних японських компаній і відображає середнє значення цін їхніх акцій. Nikkei переглядається щороку у вересні, а зміни вносяться в жовтні [8]. Хоча Nikkei популярний, він отримує критику за зосередження на найвпливовіших компаніях і на високих цінах акцій, як-от технологічних. TOPIX, в свою чергу, використовує метод зважування за капіталізацією для всіх акцій у першій секції ТФБ. Це дає можливість враховувати акції з високою ринковою оцінкою, як-от фінансові. Для обчислення вартості індексу, зваженого за капіталізацією, ринкова ціна кожного компонента множиться на загальну кількість акцій в обігу. Складники індексу мають пропорційну вагу в ньому. Метод зважування за капіталізацією є корисним, оскільки відображає колективну думку ринку щодо відносної вартості акцій, зменшує волатильність індексу та пов'язані витрати на торгівлю. Хоча TOPIX допомагає збалансувати вплив великих корпорацій, забезпечуючи більш рівномірну оцінку ринкової вартості акцій, цей метод також має недолік, як-от надмірний вплив компаній з високою вагою на ефективність фонду [9].

На основі аналізу економічної моделі Японії можна сформулювати наступні рекомендації для України:

1. Японська модель базується на великих корпораціях (кейрецу), що відіграють ключову роль в економіці та зосереджують більшу частину національного багатства. Україні варто розглянути можливість створення та підтримки великих корпоративних структур, які можуть стати рушієм економічного зростання. Це може передбачати надання пільг великим підприємствам, що здатні швидко інтегруватися в експортні ринки та залучати інвестиції.

2. Історія розвитку економіки Японії демонструє успіх від політики зростання через експорт. Для України доцільним є зосередження на розширенні експорту високотехнологічних продуктів, залученні інвестицій у перспективні галузі, зокрема ІТ, агросектор і машинобудування.

3. У японській системі великий бізнес співпрацює з малими підприємствами. Для України важливо знайти баланс між підтримкою великих підприємств і стимулюванням

малого та середнього бізнесу. Це можна зробити через доступні фінансові інструменти, зокрема спрощене кредитування для малих підприємств.

4. Україні слід зміцнити фондові ринки, розробити прозорі та надійні механізми інвестування, спираючись на японський досвід роботи з індексами Nikkei і TOPIX. Важливо створити умови, які сприятимуть довірі інвесторів та стабільному зростанню національної економіки.

5. Японська ментальність з акцентом на колективізм і лояльність до корпорацій допомогла створити стабільне робоче середовище. Україні варто розвивати корпоративну культуру, що сприяє довгостроковій зайнятості та підвищенню рівня трудової дисципліни і відповідальності, а також підтримувати освітні програми для працівників.

Групування навколо великих підприємств – це історично закладений процес, що став основою економічної діяльності Японії. Своє відображення він знайшов у всіх складових економіки: ментальності трудових ресурсів, банківській, інвестиційній та виробничій діяльності. Проте така складна структура та орієнтація на рівень розвитку «гігантів японської економіки» дозволила країні не лише швидко відновити свої довоєнні позиції на міжнародній арені, але й зарекомендувати себе як одну з найбільш розвинених країн XXI століття.

1. Віта Свірневська. 7 валют, які керують всім світом. 24 фінанси. URL: https://financy.24tv.ua/naysilnishi-valyuti-svitu-yakih-valyutah-zberigayut-rezervi-reyting_n2640813 (дата звернення: 14.11.2024). 2. Єна. *Вікіпедія*. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Єна> (дата звернення: 14.11.2024). 3. GDP per capita. Trading economics. URL: <https://tradingeconomics.com/country-list/gdp-per-capita> (дата звернення: 14.11.2024). 4. Населення Японії. *Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Населення_Японії (дата звернення: 14.11.2024). 5. Історичні особливості розвитку економіки Японії, її економічна модель. *Освіта та самоосвіта*. URL: <https://referatss.com.ua/work/istorichni-osoblivosti-rozvitku-ekonomiki-japonii-ii-ekonomichna-model> (дата звернення: 14.11.2024). 6. Особливості ведення бізнесу в Японії. *Join Japan*. URL: <https://joinjapan.com.ua/ua/blog/osobennosti-vedeniya-biznesa-v-yaponii/> (дата звернення: 14.11.2024). 7. Tokyo Stock Exchange (TSE): Definition, History, How It Works. *Investopedia*. URL: <https://www.investopedia.com/terms/t/tokyo.asp> (дата звернення: 14.11.2024). 8. Nikkei: How it Works, Special Considerations. *Investopedia*. URL: <https://www.investopedia.com/terms/n/nikkei.asp> (дата звернення: 14.11.2024). 9. What Is a Price-Weighted Index, and How Does It Work? *Investopedia*. URL: <https://www.investopedia.com/terms/p/priceweightedindex.asp> (дата звернення: 14.11.2024).